

11. БАНКІВСЬКА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.71:336.581

Андрушків І. П.

СУЧАСНИЙ СТАН СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** Проаналізовано сучасний стан страхового ринку в Україні, виявлено основні проблеми та тенденції його розвитку в сучасних умовах розвитку економіки.*

Доведено, що для розвитку ринку страхування необхідно добре розвинений фінансовий механізм відносин із споживачами послуг та інфраструктурою даного ринку. Це своєю чергою дасть змогу подальшому соціальному та економічному розвитку держави, покращенню фінансового стану населення держави. Для цього держава на макrorівні повинна розробляти соціально-економічні стратегії розвитку держави, що в свою чергу буде впливати і на розвиток сфери страхування.

Ключові слова: страхування, страховик, страховальник, страховий ринок, страхові премії, страхові виплати, статутний капітал

Andrushkiv I.

INSURANCE MARKET MODERN CONDITION AND THE PROBLEM OF ITS DEVELOPMENT

***Summary/** The modern insurance market condition in Ukraine is analyzed; the basic problems and tendencies of its development in the modern conditions of the economy's development are educed.*

It is proven that for the insurance market development it is necessary to have a financial mechanism of the relations with the consumers of the services and infrastructure of this market. It will give an opportunity to further develop social and economic sectors of the state, to improve the population's financial condition of the state. For this purpose the state on a macro-level must develop social and economic strategies of the state's development, which in turn will influence the insurance sphere development.

Keywords: insurance, insurer, insurance market, insurance bonuses, insurance payments, chartered capital

1. Вступ

В умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання реформування страхової галузі та конкурентоспроможності українського страхового ринку. Для України особливо гостро стоїть проблема формування ефективної системи страхування. Адже реалії сьогодення свідчать, що поки в Україні не вдалося створити дієву систему страхування, яка б відповідала сучасним вимогам і міжнародним стандартам. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження проблем вітчизняного страхового ринку України та визначення перспектив його розвитку.

Особливого значення також набуває захист майнових інтересів громадян, господарюючих суб'єктів і держави в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світових господарських зв'язків, посилення конкуренції на національних і міжнародних ринках та розвитку ринкових відносин.

На сучасному етапі розвитку страхового бізнесу України суспільству важливо зрозуміти його проблеми та можливі шляхи розв'язання. З кожним роком вітчизняний ринок страхування удосконалюється, покращуються механізми його існування

та функціонування. Учасники ринку постійно виявляють нові, більш ефективні методи реалізації завдань, які постають перед фахівцями страхової справи та потребують нагального вирішення. Перед страховиками сьогодні стоїть складне завдання яке стосується зростання обсягу та якості страхових послуг, підвищення рівня капіталізації та фінансової надійності страхових компаній, а також ліквідності їх активів. Створення розвиненої і платоспроможної системи страхування, яка була б здатна компенсувати збиток від непередбачених подій, зміцнення довіри до українського страхового ринку з боку інвесторів, іноземних перестраховальників та перестраховиків, а також страховальників, і в першу чергу, населення, можливе тільки при правильній побудові механізму розвитку ринку. Тому проблема формування ефективної системи страхування для України стоїть особливо гостро.

У даній статті поставлено за мету проаналізувати сучасний стан страхового ринку в Україні, виявити основні проблеми та тенденції його розвитку в сучасних умовах розвитку економіки. Структура статті відображає конкретні завдання для реалізації поставленої мети дослідження. У другому підрозділі проведено аналіз основних літера-

турних джерел. У третьому розділі визначено чинники та основні фактори, що впливають на розвиток ринку страхування. Визначено показники, що характеризують загальний розвиток страхового ринку. У четвертому підрозділі зроблено емпіричні оцінки про те, що у 2006-2012 роках на ринку страхування не відбувалося радикальних змін основних показників діяльності. Спостерігається стійка тенденція до зростання активів страховиків та обсягів наданих ними страхових послуг, а страховий ринок України, навіть в умовах фінансової нестабільності, характеризується макроекономічним зростанням та стабільністю. Головний висновок полягає у тому, що проведення соціально-економічних реформ з метою забезпечення зростання вітчизняної економіки та покращення матеріального добробуту населення дозволить усунути негативні чинники розвитку страхового ринку України та пришвидшить його інтеграцію в світовий страховий простір. У свою чергу, розвиток страхового ринку України може мати позитивний вплив на структурну перебудову економіки через розширення пропозиції довгострокового інвестиційного ресурсу, який він формує.

Наукові дослідження проблем розвитку страхового ринку України знайшли відображення в працях таких вітчизняних науковців, як Г. Кравчук [3], О. Козьменко [3], Я. Белінська [2], Д. Покришка [2], О. Молдован [2], С. Осадця [4], В. Плиси [6], Л. Шириняна [10]. Разом з тим проблемні питання розвитку страхового ринку України, а також чинники, які стримують його розвиток, залишаються недостатньо вивченими й потребують поглибленого дослідження та аналізу, що особливо актуально в умовах структурної перебудови економіки.

2. Теоретичний коментар

У сучасних економічних умовах страхування чи не єдина галузь економіки України яка протягом останніх років має стабільний значний щорічний приріст обсягів наданих послуг. Водночас, незважаючи на номінальне зростання обсягів страхового ринку, ця галузь забезпечує сьогодні перерозподіл незначної частини внутрішнього валового продукту. Українські страхові компанії ще не акумулювали вагомий обсяг інвестиційних ресурсів, тому їх частина у вітчизняній економіці ще доволі мала.

Варто зазначити, що економіка країни залежить від великої кількості її секторів одним з яких є страховий ринок. А для розвитку ринку страхування необхідно добре розвинений фінансовий механізм відносин із споживачами послуг та інфраструктурою даного ринку. Це своєю чергою дасть змогу подальшому соціальному та економічному розвитку держави, покращенню фінансового стану населення держави. Для цього держава на макrorівні повинна розробляти соціально-економічні стратегії розвитку держави, що в свою чергу буде впливати і на розвиток сфери страхування.

В економічних джерелах встановлюються різні думки відносно чинників, що впливають на розвиток ринку страхування. До основних факторів можна віднести фактори соціально-економічного, економічного та політичного характеру.

Інтенсивне зростання кількості страхових компаній відбулось у 1990-1995 роках. Цьому сприяли розвиток приватної власності та прийняття перших законодавчих актів щодо регулювання діяльності страхового ринку. Але поява великої кількості страхових компаній ще не свідчить про формування повноцінного та цивілізованого страхового ринку, оскільки більшість з них займалась фінансовими операціями на зразок «фінансової піраміди», а не наданням класичних страхових послуг. Вже починаючи з 1996 р. на ринку спостерігається різке падіння кількості страхових компаній (майже у 2,9 рази). Така тенденція відбулась у зв'язку з прийняттям в березні 1996 р. Закону України "Про страхування" яким було встановлено систему контролю за рівнем платоспроможності страховиків і порядок розрахунку резервів, посилено норми, що регулюють нагляд за страховою діяльністю, впорядковано види обов'язкового страхування. Однак вже з 1998 по 2008 роки відбувається поступове зростання кількості страхових компаній. Але в умовах фінансової кризи протягом 2009 року ці показники знизилися до рівня 2007 року й тільки в 2010 році почали поступово відновлюватись. Протягом 2011 року спостерігається зменшення кількості компаній з 451 у 2010 році до 445 у 2011 році. А в 2012 році працювало вже 414 страхових компаній, що на 28 менше, ніж у 2011 році [5].

Це, в першу чергу, пов'язано з тим, що ринок залишили страховики з недостатнім рівнем капіталізації, а також через процеси злиття та поглинання. Слід зазначити, що виявлена динаміка розвитку страхового ринку України відображає загальносвітові тенденції до збільшення концентрації страхового ринку.

Важливим етапом дослідження стану страхового ринку України є аналіз показників, що характеризують загальний розвиток страхового ринку, а саме:

- сукупні обсяги премій та виплат;
- розміри статутного капіталу страхових компаній;
- розмір власного капіталу й активів;
- розмір страхових резервів;
- частка страхування у ВВП країни;
- рівень виплат;
- частка ризиків, що передаються в пере-страхування;
- ступінь присутності іноземного капіталу.

3. Емпіричні результати

Зазначимо, що у 2006-2012 роках на ринку страхування не відбувалося радикальних змін основних показників діяльності. Спостерігається стійка тенденція до зростання активів страховиків та обсягів наданих ними страхових послуг. Отже, можна стверджувати, що страховий ринок України, навіть в умовах фінансової нестабільності, характеризується макроекономічним зростанням та стабільністю.

Необхідною умовою ефективного розвитку страхового ринку є достатній рівень його капіталізації,

що створює умови для зростання ринку як кількісно, так і якісно. Капіталізація забезпечує високу надійність страхової системи і якість послуг, що надаються нею, а також забезпечує конкурентоспроможність вітчизняних страхових компаній на міжнародному рівні, сприяє формуванню глобального страхового простору. Капітал страховика формується за рахунок власних та позикових джерел. Своєю чергою основною складовою власного капіталу страховика є статутний капітал, а залученого – страхові резерви, тому динаміку капіталізації страхового ринку України можна відслідкувати, аналізуючи абсолютні показники сукупних обсягів сплаченого статутного капіталу та сформованих страхових резервів вітчизняних страховиків [10].

Загальний обсяг сплачених статутних капіталів вітчизняних страховиків збільшився з 23, 995 млрд. грн. у 2006 р. до 48,123 млрд. грн. у 2012 р.; величина сформованих страхових резервів зросла відповідно з 6,014 млрд. грн. до 11,179 млрд. грн. Протягом 2006-2012 років статутні капітали страхових компаній перевищують страхові резерви [5].

А статутний капітал у страховій діяльності не тільки забезпечує статутну діяльність страховика, а також є джерелом покриття страхових виплат у разі недостатності інших коштів.

Доцільно зазначити і те, що обсягу та структури статутного капіталу приділяється значна увага як з боку страховиків, так і з боку наглядових органів, оскільки від самого моменту заснування страхової компанії він формує основу її фінансової стійкості. Саме тому мінімальні обсяги статутних капіталів страховиків є законодавчо встановлюваними та контрольованими в переважній більшості країн світу й в Україні також.

Динаміка зростання статутних капіталів вітчизняних страхових компаній є цілком зрозумілою та дозволяє зробити такі висновки:

- страхові компанії виконують вимоги чинного страхового законодавства щодо мінімально сплаченого статутного капіталу;
- інвестиційну привабливість страхового ринку;
- нарощують фінансову потужність для виконання страхових зобов'язань за укладеними договорами.

Одночасно, незважаючи на збільшення активів страхових компаній, основною проблемою страхового ринку України є низька капіталізація. На сьогодні ринок недокапіталізований як мінімум на 50-60% від наявних капіталів компанії.

Оскільки впродовж останніх докризових років страховий ринок динамічно розвивався, зростала капіталізація страховиків. З'явилися страхові компанії як з іноземними, так і вітчизняними інвестиціями, які надають послуги європейського рівня, впроваджують сучасні технології, готують кваліфіковані кадри, підтримують належний рівень сервісу, дотримуються показників ліквідності та платоспроможності [7].

Аналіз стану та динаміки страхових премій та виплат свідчить, що в середньому за період 2006–2012 рр. валові страхові премії зростали на 1772,7 млн. грн. щорічно, валові страхові виплати – на 452,9 млн. грн.,

а чисті страхові премії та чисті страхові виплати – на 1840,12 та 474,6 млн. грн. відповідно [5].

Щодо структури страхувальників, які сплачували страхові премії, то необхідно відзначити, що протягом періоду дослідження частка фізичних осіб –страхувальників зросла на 11,7 %, частка юридичних осіб зросла на 12,3%, а частка перестраховальників, навпаки, зменшилась на 24 %.

Отже, на підставі наведених даних ми можемо зробити висновок про те, що юридичні та фізичні особи намагаються захистити свої інтереси шляхом страхування ризиків, а перестраховальники, навпаки, почали сплачувати менше страхових премій, залишаючи ризики, прийняті від страхувальників, на власному утриманні. Тобто ми можемо спостерігати зростання навантаження на прямих страховиків у разі настання страхових випадків, що є, безумовно, негативною тенденцією розвитку страхового ринку.

Особливої уваги заслуговує аналіз загального рівня страхових виплат в Україні, оскільки цей показник дає можливість оцінити, яку частину від отриманих коштів страхові компанії спрямували на виплати, і свідчить про якість та ефективність роботи страховиків щодо матеріального захисту юридичних та фізичних осіб у разі настання страхових випадків. Низький рівень страхових виплат негативно впливає на імідж вітчизняних страхових компаній та ринку загалом, адже посилює недовіру з боку страхувальника.

Причинами низького рівня страхових виплат в Україні є: непоінформованість власників полісів щодо своїх прав; необґрунтоване завищення страховими компаніями розмірів страхових тарифів; відмова страховиків розробляти й виводити на ринок нові продукти, які мають досить високий ступінь ризику, порівняно з вже наявними; низький розвиток класичного страхування; невиконання окремими страховиками взятих зобов'язань перед страхувальниками [6].

Водночас, як у період розвитку, так і сьогодні багато проблем страхового ринку залишаються не вирішені. Як наслідок, страховий ринок не забезпечує потреб суспільства в сучасних страхових послугах.

Через значний обсяг непокритих страхуванням ризиків у держави та в суспільстві бракує коштів на відшкодування шкоди або виникає необхідність використання коштів державного, місцевих бюджетів і суспільних фондів [8].

Основними завданнями та заходами щодо реалізації Стратегії розвитку страхового ринку України на 2012-2021 рр. є:

- оздоровлення страхового ринку та подолання наслідків кризи;
- розбудова ефективного, прозорого, недискримінаційного, інституційно спроможного, передбачуваного державного нагляду за страховим ринком;
- впровадження реального захисту прав споживачів [8].

Ми погоджуємось з точкою зору А. Б. Городюк [1] стосовно того, що реалізація Стратегії створить

умови для сталого зростання страхового ринку України, його конкурентоспроможності в умовах інтеграції у світовий фінансовий простір, забезпечить:

– задоволення потреб держави та приватного сектору в якісних страхових послугах;

– досягнення рівня проникнення страхування до 5 відсотків ВВП України;

– задоволення потреб держави в інвестиційному ресурсі на рівні 100 млрд. грн., у тому числі в довгостроковому інвестиційному ресурсі на рівні 50 млрд. грн.;

– збільшення щорічних виплат страхових відшкодувань до 30 млрд. грн. у 2021 році.

Слідуючи цим принципам, до 2015 р. у вітчизняну економіку вдасться залучити значні інвестиційні ресурси, зміцнити ефективність державного нагляду за страховою діяльністю, створити структурні основи для розвитку пенсійного, медичного страхування, страхування тих, хто виїжджає за кордон, агро та автострахування, а також інших видів.

4. Висновки

Аналіз сучасного стану, тенденцій та проблем розвитку страхового ринку України свідчить про те, що, незважаючи на суттєве зростання абсолютних показників, рівень розвитку страхування є неприпустимо низьким для ринкових умов господарювання, його частка у ВВП країни залишається незначною, а великий потенціал розвитку є нереалізованим.

Можна зробити висновок, що економічна криза, яка вплинула на всі сфери економіки, все ж таки суттєво не позначилось на розвитку страхування в Україні. Недосконалість системи страхування, як у будь-якій країні пов'язана з відсутністю державної політики у соціально-економічному розвитку, недоліках податкового законодавства та нестабільністю фінансового середовища країни в цілому.

Основними напрямками розвитку страхового ринку є вирішення вищезгаданих проблем, а також покращення послуг, створення конкурентоспроможного середовища та вдосконалення шляхів взаємодії страховиків та страхувальників.

Подальший розвиток страхової сфери залежить прямо від визначення основних проблем її функціонування та вирішення їх в майбутньому.

Слід зазначити, що проведення соціально-економічних реформ з метою забезпечення зростання вітчизняної економіки та покращення матеріального добробуту населення дозволить усунути негативні чинники розвитку страхового ринку України та пришвидшить його інтеграцію в світовий страховий простір. У свою чергу, розвиток страхового ринку України може мати позитивний вплив на структурну перебудову економіки через розширення пропозиції довгострокового інвестиційного ресурсу, який він формує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Городюк А. Б. Основні проблеми страхового ринку України / А. Б. Городюк // Вісник БДФА. – 2012 р. – № 2. – С. 10-13.

2. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки / [Я. В. Белінська, Д. С. Покришка, О. О. Молдован (та ін.)]. – К.: НІСД, 2011. – 88 с.

3. Козьменко О. В. Перспективи розвитку страхового ринку України після світової фінансової кризи / О. В. Козьменко, Г. В. Кравчук // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 31. – С. 142-150.

4. Осадець С. С. Страхування: підручник / С. С. Осадець – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

5. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

6. Плиса В. Й. Страхування: навчальний посібник / В. Й. Плиса. – [2-ге вид.]. – К. : Каравела, 2008. – 392 с.

7. Страхіві ринки України й Росії в умовах фінансової кризи : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/articles/article-46/>

8. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2012-2021 рр.: Протокол загальних зборів Членів УФУ від 30.03.12 № 12.

9. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua/strah-rynok.htm>.

10. Шірінян Л. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах / Л. Шірінян, А. Шірінян // Економіка України. – 2011. – №7. – С. 37-48.